

Geliş Tarihi / Received : 19.08.2022 / 08.19.2022

Kabul Tarihi / Accepted : 25.12.2022 / 12.25.2022

Araştırma Makalesi - Research Article

DOI: <https://doi.org/10.55580/oguzhan.1164549>

DANİMARKA'NIN REFAH GÖSTERGELERİ ÜZERİNE BİR İNCELEME

A RESEARCH ON DENMARK'S WELFARE INDICATORS

Düriye TOPRAK^a, Ceyda ŞATAF^b

ÖZ: Çalışmanın amacı Danimarka refah sisteminin gelişimini ve refah göstergelerini incelemektir. Refah devletin görev alanına genel olarak eğitim, sağlık, sosyal hizmetler, gelirin yeniden dağıtımı gibi konular girmektedir. Bir devletin söz konusu alanlara ayırdığı kamu kaynaklarının büyüklüğü ve uyguladığı politikalar, onun refah devleti olarak kabul edilmesinde önemli ölçütler olmaktadır. Bu bağlamda çalışmada Danimarka'nın refah göstergeleri sosyal koruma, eğitim, sağlık harcamaları ve gelir dağılımı göstergeleri olarak ele alınmıştır. Çalışma literatür taraması ile ikincil veriler temelinde veri çözümlemesine dayanmaktadır. Bu çerçevede, ilk olarak Danimarka refah devletinin tarihsel gelişim süreci incelenmiş, sonrasında ise refah göstergeleri belirlenerek veriler ışığında durum değerlendirmesi yapılmıştır. Çalışmada Danimarka'da gelir dağılımı eşitsizliğinin düşük ve sosyal koruma, eğitim, sağlık harcamalarının GSYH içindeki paylarının birçok ülkeye kıyasla yüksek olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Çalışmada Danimarka, refah devleti özelliklerini en iyi yansıtan ülkelerden biri olduğu için seçilmiştir. Danimarka, Avrupa Birliği'ndeki refah devletleri arasında gelişmiş ve kapsayıcı niteliğiyle öne çıkan bir ülkedir. Danimarka'nın refah göstergeleri incelendiğinde, refah devleti özelliği güçlü devletler kategorisinde yer aldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler : Refah Devleti, Danimarka, Refah Göstergeleri.

ABSTRACT: The aim of the study is to examine the development of the Danish welfare system and welfare indicators. Subjects such as education, health, social services, and redistribution of income are generally included in the field of duty of the welfare state. The size of the public resources allocated by a state to these areas and the policies it implements are important criteria for its acceptance as a welfare state. In this context, Denmark's welfare indicators are discussed as social protection, education, health expenditures and income distribution indicators in the study. The study is based on data analysis on the basis of literature review and secondary data. In this context, firstly, the historical development process of the Danish welfare state was examined, then the welfare indicators were determined and the situation was evaluated in the light of the data. In the study, it was concluded that income inequality in Denmark is low and the shares of social protection, education and health expenditures in GDP are high compared to many countries. In the study, Denmark was chosen because it is one of the countries that best reflects the welfare state characteristics. Denmark is a developed and inclusive country among the welfare states in the European Union. When the welfare indicators of Denmark are examined, it is seen that it is in the category of states with strong welfare state features.

Keywords: Welfare State, Denmark, Welfare Indicators.

^a Doç. Dr., Burdur Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, dtoprak@mehmetakif.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0001-8335-3386>

^b Doç. Dr., Süleyman Demirel Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü, ceydasataf@sdu.edu.tr, <https://orcid.org/0000-0002-7112-6546>

1. GİRİŞ

Refah devleti, sosyal politika rejimlerine göre farklı devlet modelleri ile şekillenen bir kavramdır. Bu politika rejimleri ülkeden ülkeye ve dönemden döneme değişkenlik gösterebilir. Her bir ülkenin kendi refah modeline göre çeşitli uygulamalarla karşılaşılsa da refah devletinin temel olarak eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, gelirin yeniden dağıtımı ve sosyal refah hizmetleri konularında yoğunlaştığı görülmektedir.

Çalışma konusunun Danimarka refah devleti olarak seçilmesinin birkaç sebebi bulunmaktadır. Birincisi, Danimarka refah devleti, tipik İskandinav sosyal demokrat refah devletlerinden biri olarak nitelendirilmektedir. Danimarka'nın dâhil olduğu İskandinavya modeli, kamu sektörünün nispeten büyük olduğu ve neredeyse tüm refah hizmetlerinin vergilerle finanse edildiği bir modeldir. Bu model aynı zamanda temel refah hizmetleri olan sağlık ve eğitim hizmetleri ile genel bir emeklilik planının ücretsiz ve herkes için erişilebilir olduğu, kapsayıcı ve eşitlikçi bir sistem anlamına da gelmektedir. Danimarka refah devleti, Avrupa Birliği'ndeki refah devletlerinin en gelişmiş ve kapsamlılarından biri olduğu için diğer ülkelere göre dikkat çekici bir özelliğe sahiptir. İkincisi ise, Danimarka'nın Türkiye'de ele alınan refah devleti literatüründe daha önce odaklanılan bir ülke olmaması nedeniyle bu ülke deneyiminin alana yansıtılmasının istenmesidir. Bu doğrultuda ülkenin refah devleti göstergelerine yönelik incelemeler yapılarak ilgili literatüre katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Danimarka refah devletinin temeli, yaşlılık desteği, yoksulluk yardımı ve sağlık sigortası ile ilgili reformların yapıldığı 19. yüzyılın sonlarında atılmıştır. Danimarka, diğer İskandinav ülkelerinde olduğu gibi, 1950'lerden bu yana, nüfusun sosyal refahı için kapsamlı kamu sorumluluğuna sahip modern bir refah devletinin gelişimine tanık olmuştur. Mevcut haliyle 1960'larda planlanan refah devleti modeli, 1970'lerin başında kurulmuş ve kurumsallaşmıştır. Danimarka refah devleti 1970'lerin sonlarından itibaren neoliberal politikaların etkisinde kalmış olsa da, sosyal refah göstergeleri incelendiğinde yüksek kamu sosyal koruma harcama düzeyi ve düşük gelir eşitsizliği ile halen güçlü bir refah devleti özelliği göstermektedir.

Çalışmanın amacı Danimarka refah sisteminin gelişimini ve refah göstergelerini incelemektir. Bu kapsamda Danimarka refah sisteminin tarihsel gelişim süreci refah devleti modelleri çerçevesinde ele alınmıştır. Daha sonra Danimarka'nın refah göstergeleri ve bu göstergelerin düzeyi incelenmiş, bazı gelişmiş ülkelerle karşılaştırılarak değerlendirilmiştir.

2. DANİMARKA REFAH DEVLETİ

Danimarka, yönetim şekli anayasal bir monarşi olan bir İskandinav ülkesidir. Grönland ve Faroe Adaları Danimarka'ya aittir. Ülkenin başkenti Kopenhag'dır. Ülkenin resmi dili Danca'dır. Ülke aynı zamanda Avrupa Birliği (AB) üyesi olup, resmi para birimi olarak Euro'yu kullanmayı kabul etmemiştir. Ülkenin para birimi Danimarka Kronu'dur (Koçhisarlı, 2019, s.31).

Danimarka'nın yıllık ortalama nüfus artışı %0,4 olup, toplam nüfusu yaklaşık 5,8 milyon kişidir. Bu nüfus İskandinavyalılar, Eskimolar, Almanlar ve Türklere oluşmaktadır. Son 35 yılda ülke nüfusu 500.000 kişi artmış ve bu artışın yarısı dışardan gelen göçten kaynaklanmıştır. Nitekim göçmenler nüfusun %8,5'ini oluşturmaktadır. Danimarka'da ilerleyen yıllarda düşük doğum hızına bağlı olarak 14 yaş altı kişi sayısının değişmemesi ve emekli sayısının ise artış göstermesi beklenmektedir. Diğer birçok Avrupa ülkesinden farklı olarak Danimarka'daki temel çalışma kuralları kanunlarla değil, işçi ve işveren örgütleri arasındaki anlaşmalar ile düzenlenmektedir. Bu anlaşmalar asgari ücret, grev hakkı ve izin süreleri gibi konuları da kapsayacak kadar geniş bir içeriğe sahiptir. Danimarkalı çalışanların %80'i sendikalıdır (T.C. Ticaret Bakanlığı, 2021, s.2-3).

Danimarka Avrupa Birliği ülkeleri içerisinde Maastricht kriterlerine en kolay uyum sağlayan ülkelerden biri olup genel ekonomisi denk bütçe, düzgün kamu finansmanı, düşük enflasyon, istikrarlı para birimi ve daha çok istihdam amacına yöneliktir. 2000'lerin başından bu yana istikrarlı bir şekilde büyüyen ekonomisi refah seviyesini arttırmış ve Danimarka dünyanın en zengin ülkeleri arasında girebilmiştir (Kurşun ve Rakıcı, 2016, s.146).

Birleşmiş Milletler Kalkınma Programı (UNDP) tarafından yayınlanan İnsani Gelişme Raporu'na göre, doğumda yaşam beklentisi, beklenen okullaşma yılı, ortalama okullaşma yılı ve kişi başı gayrisafi milli hasıla değişkenlerine göre insani gelişmişlik endeksi (İGE) hesaplanmaktadır. 2020 İnsani Gelişme Raporu'nda yer alan İnsani Gelişme Endeksi'nde Danimarka, 0,940 puan ile 189 ülke arasında 10. sırada yer almıştır. 2019 yılı verilerinin yer aldığı Endekse göre, Danimarka'da beklenen yaşam süresi 80,9 yıl, ortalama öğrenim süresi 12,6 yıl, beklenen öğrenim süresi 18,9 yıl ve kişi başına gayrisafi milli hasıla 58.662 Dolar olarak gerçekleşmiştir (UNDP, 2020, s.343).

Danimarka refah devletinin ve kamu sektörünün bazı temel değerleri ile kurumsal özellikleri aşağıdaki şekilde belirtilebilir (Petersen and Schou, 2020, s.100):

- Danimarka'da kamu sektörü önem arz etmektedir. Kamu sektörü, genel altyapıdan sosyal yardımlara kadar çok sayıda kamu hizmetinin sağlanmasından sorumludur. Ülkede kamu harcamalarının büyük bir kısmı refahla ilgili olup, bu kapsamda kamu harcamalarının % 44'ü sosyal güvenlik, % 16'sı sağlık ve % 13'ü eğitim için kullanılmaktadır. Kamu sektörü nispeten yüksek vergilerle finanse edildiğinden dolayı, vatandaşlarca yüksek kaliteli kamu hizmetlerinin yanı sıra kapsamlı bir sosyal güvenlik hizmeti de beklenmektedir.
- Kamu hizmeti ulusal mevzuata ve ulusal kurumlar tarafından koordinasyona bağlı olmasına rağmen, çoğunlukla yerel birimler (belediyeler ve bölgeler) tarafından yapılmaktadır. Bu durum, ulusal çerçeve içinde bazı mekansal farklılıklara izin vermektedir. Bazı belediyeler yaşlı bakımına temel eğitimden daha fazla öncelik verebilirken, bazı belediyelerin diğerlerine göre daha güçlü bir vergi tabanı bulunabilmektedir. Bu durum, vatandaşların kamu hizmetlerine eşit erişimi noktasında tartışmalara yol açsa da, son yıllarda kamu sektöründe kalite ve verimliliği en üst düzeye çıkarmak için büyük ölçüde etkinliğe odaklanıldığı görülmektedir.

2.1. Danimarka Refah Devletinin Tarihsel Gelişim Süreci

Danimarka refah devleti, tipik İskandinav refah devletinden biri olarak nitelendirilmektedir. Bu durum, kamu sektörünün nispeten büyük olduğu ve neredeyse tüm refah hizmetlerinin vergilerle finanse edildiği anlamına gelmektedir. Aynı zamanda temel refah hizmetlerinin (sağlık hizmetleri, eğitim ve genel emeklilik planını gibi) ücretsiz ve herkes için erişilebilir olması ve toplumda güçlü bir eşitlik normunun varlığı söz konusudur (Kristensen, 2002, s.225). Dolayısıyla Danimarka, evrensel nitelikli, büyük ölçüde vergiyle finanse edilen, vatandaşlarına sağlık, eğitim ve sosyal yardım alanlarında hizmet sunma anlayışına dayanan kurumsal bir yeniden dağıtımçı refah devletine sahiptir (Torfing, 1999, s.11).

Genellikle (diğer Nordik ülkeleri ile birlikte) Sosyal-Demokrat modele ait olarak sınıflandırılan Danimarka refah devleti, evrensellik ve kapsamlı sosyal haklar ile bilinmekte ve sosyal eşitsizlikleri azaltmayı amaçlamaktadır. Politikalar ve yardımlar genellikle bireye yöneliktir ve bu durum hem piyasaya hem aileye olan bağımlılığı en aza indirmektedir. Devlet büyük ölçüde¹ vergilendirmeye finanse ettiği çocuk ve yaşlı bakımı da dahil olmak üzere sosyal yardımların ve hizmetlerin temel sağlayıcısıdır (Fersch and Breidah, 2018, s.593).

Danimarka birçok yönden ideal tipte bir evrensel refah devletine² benzemekle birlikte, bazı yönlerden modelden ayrıştığını belirtmek gerekir. Örneğin, Danimarka'daki tüm sosyal transferler evrensel değildir. Yani geniş kapsamlı olan transferlerin yanı sıra ihtiyaç değerlendirmelerine dayalı transferler de mevcuttur. Ancak, çocuk ve yaşlı bakımı gibi refah hizmetleri söz konusu olduğunda,

¹ Bazı alanlarda örneğin sosyal yardım konusunda zaman içerisinde yardımlara erişim kriterleri, emeklilik yaşı vb. ile ilgili değişiklikler görülmektedir (Petersen and Schou, 2020, s.99).

² Esping-Andersen (1990), refah devletlerini üçe ayırmaktadır. Bunlar; Liberal refah modeli (ABD, İngiltere), Muhafazakar veya Kıta Avrupası refah modeli (Fransa, Almanya, Belçika) ve Sosyal-demokratik veya İskandinav refah modeli (İsveç, Danimarka)'dir. Özdemir (2007)'e göre, Esping-Andersen'in üçlü rejim sınıflandırmasındaki Kuzey Avrupa ülkelerinde yaygın olan sosyal demokratik refah modeli (İskandinav modeli), sağlık gibi refah alanlarını, piyasa ilişkilerinden bağımsız kılmaya çalışmakta ve evrensel bir hak talepleri sistemine dayanmaktadır. Leibfried (1993)'e göre ise, kapsam bakımından refah devletleri, riskler ve gruplar bakımından kategorik veya evrensel olma kistasına göre dört tipe ayrılabilir. Bunlar, Parçalanmış refah devleti, Kısmi refah devleti, Bölünmüş refah devleti ve Kapsamlı refah devleti şeklindedir. Kapsamlı refah devleti, risklerin büyük çoğunluğunu neredeyse bütün gruplar için kapsar ve evrensellik kistası geçerlidir (Arın, 1993, s.91).

Danimarka geniş kapsamlı modelin tipik bir örneğini oluşturmaktadır. Bu hizmetler, ülkede tüm nüfusa oranla geniş ölçüde sunulmaktadır (Thorgaard and Vinther, 2007, s.8).

Bugün bilinen şekliyle Danimarka refah devletinin ne zaman kurulduğu oldukça tartışmalıdır, ancak 1870'ler ve 1970'ler arasındaki yüzyıl boyunca aşağı yukarı sürekli olarak geliştiği söylenebilir. Danimarka toplumundaki birçok eğilim 1870'lerde başlamıştır. Örneğin, ilk modern siyasi parti 1872'de, Danimarka Kadınlar Derneği 1871'de, Danimarka Ekonomi Derneği 1872'de kurulmuş, Danimarka ekonomi dergisi 1873'te çıkarılmıştır. Danimarka refah devleti, sonraki yıllarda 1920'lerde ve özellikle 1933'te daha büyük reformlarla büyük ölçüde geliştirilmiştir. İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra ise daha kısa çalışma saatleri, daha uzun tatiller, ücretsiz eğitim, hızla artan sosyal yardım seviyeleri gibi bir dizi politika uygulamaları (örneğin 1956'da gelirlerinden bağımsız olarak tüm vatandaşlar için bir kamu emekliliği sağlayan genel bir yaşlılık aylığı reformu uygulaması gibi) söz konusu olmuştur (Kærgård,2006,s. 4-5).

Danimarka refah modeli, tüm vatandaşların işsizlik, hastalık veya yoksulluk gibi sosyal sorunlarla karşılaşmaları durumunda belirli temel hakların güvence altına alınması ilkesine dayanmaktadır. Danimarka'nın önemli toplumsal gerilimlerin olmadığı zengin ve güvenli bir ülke konumunda olması büyük ölçüde iyi gelişmiş bir kamu sektörüne atfedilmektedir (Ministry of Social Affairs and Integration, 2011, s.5-6).

Danimarka refah devletinin temelleri, 19. yüzyılın sonlarında yaşlılık desteği, yoksulluk yardımı ve sağlık sigortası ile ilgili reformların uygulamaya konmasıyla atılmış olsa da, sosyal güvenlik sistemi esasen 20. yüzyıl boyunca gelişmiş ve kapsayıcılığı genişlemiştir. Danimarka'nın bugün bilinen politikalarının çoğu 1960 ve 1970'lerden sonra gerçek anlamda uygulama alanı bulabilmiştir. Örneğin, evrensel sağlık hizmetleri (1970), çocuk bakımı (1960'lar), yaşlılık ödemeleri ve emekli maaşları (1960), söz konusu yıllarda gelir vergileriyle finanse edilerek tüm vatandaşlara sunulmuştur (Heckman and Landersø, 2022, s. 3-4).

Yüksek asgari standartlar, sosyal güvenlik ve sosyal hizmetlere verilen önem ile birlikte vergiyle finanse edilen bu kapsayıcı nitelik, özellikle 1960'lardan 1975'lere kadar gelişen modern Danimarka refah devletinin en karakteristik özelliği olmuştur. 1945 ve 1973 arasındaki dönem Danimarka refah devletinin Altın Çağ³ olarak tanımlanmaktadır. Danimarka refah devletinin Altın Çağ'daki genel yapısal düzeni Tablo 1'de gösterildiği gibi özetlenebilir.

Tablo 1. Danimarka Refah Modelinin Temel Yapısal Özellikleri

Finansman	Faydalar	Çıktılar	Düzenleme Hedefi
<ul style="list-style-type: none"> Vergiyle finanse edilen 	<ul style="list-style-type: none"> Evrensel + Cömert Vatandaşlığa dayalı sosyal haklar 	<ul style="list-style-type: none"> Sosyal politika sağlamada devlet tekeli Yüksek kaliteli hizmetler 	<ul style="list-style-type: none"> Geniş kapsamlı devlet müdahalesiyle gelirin yeniden dağıtımı Politika hedefi olarak eşitlik

Kaynak: (Bogedan, 2006, s.2).

Danimarka'da Altın Çağ sonrası dönemde ise neoliberal politikaların etkili olduğu görülmektedir (Christiansen and Petersen, 2001, s.194). Danimarka'da 1980'li yıllarda bireysel tüketimi düşürüp tasarrufu arttırarak enflasyonla mücadele etmek kamu politikalarının temel hedeflerinden biri olmuştur (Rein and Anderson, 2007, s.144). Bu dönemde devlet harcamalarını kontrol altına almaya ve ciddi bütçe açıklarından kaçınmaya çalışılmıştır. Ancak, özellikle 1992 yılından itibaren devlet

³ 1961 yılında Danimarka'da yeni bir sosyal yardım yasası kabul edilmiştir. Tüm yurttaşlık hakları korunmaya alınmıştır. Sosyal politika alanında rehabilitasyon ilkesi önem kazanmıştır. Devlet, vatandaşların beklenmedik durumlara karşı karşıya kalmaları halinde sunacağı sosyal güvenlik politikalarının yanısıra rehabilite etme görevini de üstlenmiştir. 1960'lı yıllarda nüfusa giderek artan sayıda sosyal yardım ve sosyal hizmet sunulduğu ve birçok insanın bu yardım ve hizmetlerden yararlandığı da belirtilmeye değer bir diğer husustur. Sosyal hükümler, savunmasız ve yoksullarla sınırlandırılmak yerine tüm nüfusa kapsayacak şekilde genişletilmiştir. 1960'ların sonlarında, Danimarka sosyal politikası, Sosyal Reform Komisyonu ile baştan sona yeniden düzenlenmiştir. 1960'lar, yüksek ekonomik büyüme, tüm nüfusta artan yaşam standardı, tam istihdam ve minimum sosyal sorunlar ile karakterize edilen bir dönem olmuştur. Ayrıntılı bilgi için bkz. (Abrahamson,2002).

harcamalarındaki sınırlamalar azaltılmış ve sonraki dönemlerde kamu hizmetlerindeki reel büyüme devam etmiştir. 1990'lı yıllarda çeşitli Avrupa ülkeleri emeklilik sistemlerinin istikrarını sağlamak için kapsamlı reform programlarını yürürlüğe koymuştur. Bu reformlar özellikle emeklilik aylığı ile ödenen prim düzeyi arasındaki bağlantıyı güçlendirmeyi amaçlamıştır Danimarka, İtalya, Hollanda, Polonya, İsviç ve Brezilya bu ülkeler arasında bulunmaktadır (Akgeyik, 2010, s.66).

Danimarka'da 1990'larda sosyal güvenlik sisteminin yeniden yapılandırılması ile birlikte emek piyasalarında ve emeklilik politikalarında değişiklikler görülmektedir. Aslında Danimarka'da sosyal güvenliğin yeniden yapılandırılması 1970'lere kadar gitmektedir. 1973 yılında sosyal güvenlikle yönetsel bir reform yapılmış ve sosyal hizmet kaynakları (personel dahil) ulusal düzeyden bölgesel ve belediye düzeyine çevrilmiştir (Haanes-Olsen, 1987, s.20).

Emeklilik yaşının yükseltilmesi pek çok ülkede reform programlarının zorunlu bir unsuru olmuştur. Birçok ülkede emeklilik yaşı yükseltilirken Danimarka, bu trendin tersi yönde hareket eden tek ülkedir. Bu ülkede emeklilik yaşı 2004 yılından itibaren 67'den 65'e düşürülmüştür. Amaç, erken emeklilikle finansal tasarruf yaratmaktır (Akgeyik, 2010, s.68).

Sosyal güvenlik sisteminin finansmanında Danimarka gibi sosyal güvenliğin yeniden dağıtım aracı olduğu ülkelerde, sistem tamamen genel bütçeden finanse edilmektedir. Ancak, sosyal güvenlik sistemlerinin reform sürecine tabi tutulduğu bazı ülkelerde, bireysel emeklilik programları, sistemin önemli bir unsuru haline getirilmiştir. Dünya Bankası, pek çok ülkeyi bireysel emekliliği uygulayan bu ülkeler arasında saymaktadır. Danimarka'da bu grupta sayılabilecek ülkeler arasındadır (Casey, 2004, s.111-121; Akgeyik, 2010, s.79).

Değişen aile yapısı da sosyal güvenlik sistemlerini etkilemektedir. Geleneksel aile yapısının özellikle Batı toplumlarında son yıllarda ciddi bir dönüşüm geçirdiği gözlenmektedir. Boşanma oranlarının yükselmesi, tek ebeveynli aile sayılarının artışı gibi etkiler, ailenin geleneksel sosyal güvenlik fonksiyonunu aşındırmaktadır (Çelik, 2002, s.47). Aile kurumunda gözlenen etkilerin emeklilik sistemine zarar vermesini önlemek amacıyla bazı ülkelerde emeklilik hakkı eşler için bağımsız hale getirilmekte, yani bireyselleştirilmektedir. Örneğin Danimarka gibi bazı Kuzey ülkelerinde emeklilik sistemi, geleneksel eş emeklilik sistemi yerine, bağımsız bireysel hakları esas alan bir modelde yeniden düzenlemiştir (Akgeyik, 2010, s.60). Geleneksel olarak emeklilik sistemleri çalışan erkek ve evde çocuklara bakan kadın profili üzerine kurgulanmıştır. Bu sosyolojik yapı artık önemli bir dönüşüm geçirmiştir. Nitekim, AB'de kadınların işgücüne katılımı özellikle 1980 ve 1990'lı yıllardan itibaren hızla artmıştır. Danimarka'da da bu oran oldukça yüksek düzeydedir (Akgeyik, 2010, s.60; Holzmann, 2004, s.5).

Danimarka'da yoğun bir sosyal demokrasi kültürü bulunmakta ve toplumsal barış ekonomik gelişmeyle desteklenmektedir. Bu yüzden sosyal diyalog önemli bir karar mekanizması olarak çalışmaktadır. Örneğin birçok ülkede çok ayaklı emeklilik modellerinin yasa ile gerçekleşmesi söz konusuysen, Danimarka'da benzer bir model toplu pazarlıkla ve devletin cesaretlendirmesi ile oluşmuştur. Danimarka özelinde, refah devletinin reformundan ziyade sosyal ve iktisadi anlamda bir paradigma değişimi gözlenmektedir. Nitekim Sosyal Komisyonun 1993 yılında yayımladığı raporda geleneksel/hak temelli refah politikaları yerine çalışma yanlı refah politikaları savunulmaktadır. Kamu desteğine hak kazanma ise, kişinin kendisini veya ailesini destekleyemeyecek ve başkasından yardım alamayacak durumda olmasına bağlanmıştır. Bu yüzden çalışma hayatına dahil olunmasının önemi vurgulanarak, ortalama ücretin altındakilere sosyal yardımın azaltılması, emeklilik yaşının yükseltilmesi, işsizlik yardımları için beş yıllık bir limit getirilmesi gibi bazı tedbirler önerilmiştir (Cox, 2001, s.478-479).

Danimarka'da reform tartışmaları, diyalog mekanizmaları yanında medya gibi geniş kitlelere ulaşan kanallarla birlikte, reformun gerekli olduğu argümanı ile beslenmiştir. Böylelikle aktif işgücü piyasaları kanunu, yerel yönetimlerin yardım için belirlediği işlere ilişkin kanun ve emeklilik sisteminin revizyonuna ilişkin kanunlar hayata geçirilmiştir (Cox, 2001, s.480). Bununla birlikte, kurumlar ve gelir vergileri düşürülerek AB ortalamasına yaklaştırılmış, ekonomik teşvikler, kamu hizmetlerinde rekabet ve göçle ilgili konular da önem kazanmaya başlamıştır (Andersen and Carstensen, 2009, s.77).

2008 yılında yaşanan mali kriz ise Danimarka refah rejiminde bazı ciddi değişikliklere neden olmuştur. Danimarka, yaşanan nüfusun da etkisiyle refah harcamalarını azaltmaya ve çalışma yanlı

refah politikalarına daha fazla önem vermeye başlamıştır. Politika değişikliklerinin bir sonucu olarak, işsizler, mülteciler ve engelli kişiler için sosyal yardımlar azaltılarak daha çok şartlı hale getirilmiş, refahtan yararlananları işgücü piyasasına yeniden kazandırmayı amaçlayan önlemler tercih edilmiştir (Trenz and Grasso, 2018, s.22; Collington, 2022, s.316). Danimarka refah devletinin özellikle 1980 sonrası dönemde mali disiplin, piyasa çözümleri, kamu-özel sektör işbirlikleri, geleneksel refah hizmetlerinin dönüşümü gibi neoliberal politikalara dayalı reformları uygulamaya çalıştığı görülmektedir (Hammerslev, 2020, s.175).

3. DANİMARKA’NIN REFAH GÖSTERGELERİ

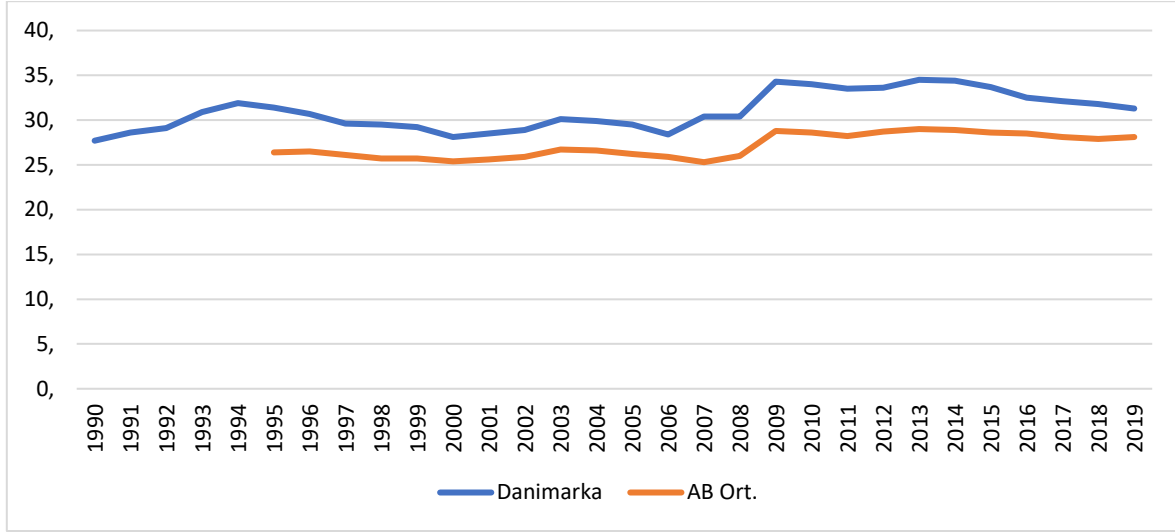
Ülkeden ülkeye farklılık göstermekle beraber refah devletinin görev alanı oldukça geniştir. Devlet bir taraftan eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, gelir dağılımının iyileştirilmesi ve yoksullukla mücadele alanlarında politika üretirken; diğer taraftan yoksulların, engellilerin, yaşlıların, ailelerin, çocukların, gençlerin ve kadınların korunması ile bunlara yönelik yardımlar, mesleki eğitim, iş bulma ve çalışma koşullarının düzeltilmesi gibi birçok konuda da sorumluluk üstlenmektedir. Böylece devlet, var olan fırsat eşitsizliklerini vatandaşlarına tanıdığı bu sosyal haklarla ortadan kaldırma amacı gütmektedir (Yılmaz, 2010, s.8).

Refah devletinin üstleneceği hizmetlerin neler olduğu ve bunun sonucunda ortaya çıkan sosyal harcamaların hesaplanması konusunda görüş ayrılıkları olsa da, refah devletinin görev alanı temel olarak eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, gelirin yeniden dağıtımı ve sosyal refah hizmetleri konularında yoğunlaşmaktadır (Esping-Andersen, 1990; Mishra, 1990; George and Wilding, 1994; Buğra ve Adar, 2007; Sallan Gül, 2004). Refah devleti ile ilgili çalışmalarda söz konusu alanlarda yapılan harcamalar önemli bir gösterge olmaktadır. Dolayısıyla devletin refahın sağlanmasında kendini nasıl konumlandığını değerlendirmek için kullanılacak en sağlıklı gösterge, bu amaç için ayrılan kamu kaynaklarının büyüklüğüdür (Toprak, 2014; Kayalidere ve Şahin, 2014, s.63). Buna yönelik olarak çalışmada refah göstergeleri; sosyal koruma, eğitim, sağlık harcamaları göstergeleri ile gelir dağılımı ve yoksulluk göstergeleri olarak ele alınmıştır.

3.1. Sosyal Koruma Harcamaları Göstergeleri

Sosyal koruma harcamaları, devletin gelir dağılımında adaletin sağlanmasına yönelik önemli bir maliye politikası aracıdır. Sosyal koruma harcamaları yaşlılık, aile, çocuk, işsizlik, hastalık, tedavi, engellilik, konut, sosyal dışlanma gibi alanlarda yapılan harcamaların toplamını ifade etmektedir (OECD, 2019; Eurostat, 2022a; Toprak, 2014; Kızıler, 2017; Erçakar ve Güvenoğlu, 2018).

Eurostat verilerine göre kamu ve özel sektör birlikte ele alındığında Danimarka'nın toplam sosyal koruma harcamaları Grafik 1'de görüldüğü gibidir. Danimarka'nın toplam sosyal koruma harcamalarının GSYH'ya oranı AB ortalamasından yüksektir. Bu oran Danimarka için 2000 yılında %28,1, 2009 yılında %34,3 ve 2019 yılı için %31,3 iken; AB ortalaması için sırasıyla %25,4, %28,8 ve %28,1 olarak gerçekleşmiştir. Hem AB ülkeleri hem de Danimarka'da 2008 küresel krizinden sonra sosyal koruma harcamalarının arttığı görülmektedir.

Grafik 1. Danimarka ve AB'de Toplam Sosyal Koruma Harcamaları/GSYH Oranları (%), 1990-2019

Kaynak: (Eurostat, 2022b).

Devletlerin harcama alanları içinde sosyal koruma harcamaları önemli bir yere sahiptir. Sosyal korumaya yapılan harcamalar, AB'ye üye ülkelerde ve EFTA ülkelerinde açık ara devletin en önemli harcama alanı olmaya devam etmektedir. Bu durum aynı zamanda devletlerin zorunlu ödemelerle finanse edilen geliri ve serveti yeniden dağıtma işlevini de yansıtmaktadır. Bu harcama kategorisi genel olarak nakdi sosyal yardımlar ve aynı sosyal transferlerin satın alınması (satın alınan piyasa üretimi) şeklindedir. Sosyal riskleri ve ihtiyaçları azaltmak için hanelere sosyal yardımlar ödenir. Bunlara, işsizlik yardımları ve emeklilik ödemeleri örnek verilebilir.

1995 yılı ile karşılaştırıldığında, kamu "sosyal koruma" harcamalarının toplam harcama içindeki payı AB düzeyinde artmıştır (1995'te toplam harcamaların %36,6'sı ve 2020'de toplam harcamaların %41,3'ü). Aynı şekilde kamu "sosyal koruma" harcamalarının GSYH içindeki payı 1995'te %19,4'ten, 2020'de %22,0'ye yükselmiştir (Eurostat, 2022c).

Buradaki en güçlü yıllık artışlar 2009 ve 2020 yıllarında gerçekleşmiştir. Bu durum, her iki dönemde de GSYH'deki düşüşlerin yanı sıra, sırasıyla 2009 mali krizin ve COVID-19 pandemisinin etkilerini azaltmak için "sosyal koruma" alanına yapılan harcama artışlarının bir sonucu olmuştur. 2007 ve 2009 yılları arasında AB'de sosyal koruma içinde yer alan "işsizlik" alanına yapılan harcamalar GSYH'nın %1,5'inden %1,9'a yükselmiş ve 2019'da GSYH'nın %1,3'üne düşmüştür. COVID-19 pandemisi ve pandeminin ekonomik ve sosyal etkisini azaltmak için yapılan hükümet önlemleri nedeniyle bu oran 2020'de GSYH'nın %2,2'sine yükselmiştir (Eurostat, 2022c).

AB'de 2020 yılında yapılan kamu sosyal koruma harcamaları GSYH'nın %22'sini, toplam kamu harcamalarının ise %41,3'ünü oluşturmuştur. Kamu sosyal koruma harcamaları kategorisindeki en önemli grup olan "yaşlılık" ödemeleri (AB'de 2020'de GSYH'nın %11,3'ü) esas olarak emeklilik ödemeleriyle ilgilidir. Nakdi veya sosyal yardımlarla ilgili olan "malullük" ödemeleri ise 2020 yılında AB düzeyinde GSYH'nın %1,6'sına denk gelmektedir. "Hastalık ve maluliyet" ödemeleri sosyal sigorta planlarının işleyişiyle bağlantılı olarak nakdi veya aynı sosyal ödemeler ile ilgili olup 2020 yılı için AB'de GSYH'nın %3'ü olarak gerçekleşmiştir. Kamu sosyal koruma harcamaları içinde, "aile ve çocuklar" 2020 yılı için AB'de GSYH'nın %2'sini, "işsizlik" %2,2'sini ve "konut" ödemeleri %0,3'ünü oluşturmuştur. Konut harcamaları esas olarak konut maliyetine yardımcı olmak için hanelere yapılan sosyal koruma ödemeleri ve sosyal konutların işletilmesiyle ilgilidir (Eurostat, 2022c).

Tablo 2. AB’de Kamu Sosyal Koruma Harcamaları/ GSYH %, 2020

	Sosyal Koruma	Hastalık ve Engellilik	Yaşlılık	Malullük	Aile ve Çocuklar	İşsizlik	Konut	Sosyal Dışlanma	Ar-Ge	Diğer Sosyal Koruma
AB	22,0	3,0	11,3	1,6	2,0	2,2	0,3	1,1	0,0	0,3
Belçika	22,7	3,8	10,2	1,7	2,4	3,1	0,2	1,2	0,0	0,2
Bulgaristan	13,1	0,6	9,5	..	1,9	0,6	0,1	0,1	..	0,3
Çek Cumh.	14,4	2,7	8,2	0,6	1,9	0,2	0,2	0,4	0,0	0,2
Danimarka	22,4	4,6	8,5	0,0	4,4	2,1	0,7	1,6	0,0	0,5
Almanya	21,8	3,4	10,3	2,0	2,2	2,2	0,3	0,7	0,0	0,8
Estonya	15,0	2,4	8,2	0,1	2,9	1,1	0,0	0,2	0,0	0,2
İrlanda	10,2	1,3	3,9	0,5	1,2	2,1	0,9	0,1	0,0	0,2
Yunanistan	22,5	1,7	15,7	2,3	1,0	0,9	0,2	0,6	0,0	0,0
İspanya	22,1	3,1	10,9	2,6	1,0	3,8	0,0	0,5	0,0	0,1
Fransa	27,3	3,3	14,1	1,6	2,4	3,3	0,9	1,5	0,0	0,2
Hırvatistan	15,7	1,9	9,4	1,4	2,2	0,5	0,1	0,1	0,0	0,2
İtalya	25,2	2,0	15,1	2,8	1,1	2,5	0,0	1,5	0,0	0,1
Kıbrıs	13,6	0,5	6,6	1,5	3,0	0,7	0,0	1,3	0,0	0,1
Letonya	13,5	2,9	7,7	0,2	1,3	0,6	0,1	0,4	0,0	0,4
Litvanya	16,3	4,7	6,7	0,3	2,1	1,7	0,1	0,4	0,0	0,2
Lüksemburg	20,6	3,7	10,0	0,0	3,7	2,1	0,1	0,9	0,0	0,2
Macaristan	13,6	2,3	6,5	0,8	2,4	0,4	0,1	0,9	0,0	0,2
Malta	12,0	1,0	7,2	1,3	1,0	0,2	0,2	0,4	0,0	0,7
Hollanda	17,4	4,3	6,7	0,1	2,1	0,9	0,5	2,8	0,0	0,0
Avusturya	22,9	1,9	13,9	1,4	2,4	1,9	0,1	1,1	0,0	0,2
Polonya	18,2	2,3	10,1	1,6	3,3	0,3	0,0	0,3	0,0	0,1
Portekiz	18,8	1,5	12,5	1,9	1,3	0,6	0,2	0,4	0,0	0,4
Romanya	13,8	1,2	9,9	0,1	1,6	0,1	0,0	0,4	0,0	0,5
Slovenya	18,7	2,4	11,0	1,4	2,0	0,6	0,0	1,1	0,0	0,2
Slovakya	16,3	3,9	8,4	0,8	1,2	0,4	0,0	0,2	0,0	1,3
Finlandiya	25,7	3,2	14,5	0,7	3,1	2,3	0,7	1,0	0,0	0,3
İsveç	19,8	3,7	10,8	0,2	2,5	1,3	0,3	0,9	0,0	0,0
İzlanda	13,8	3,5	3,4	0,0	2,6	2,8	0,4	0,7	0,0	0,5
Norveç	22,3	7,7	8,0	0,2	3,7	1,2	0,1	0,9	0,1	0,5
İsviçre	16,0	3,1	7,6	0,3	0,6	2,8	0,0	1,6	0,0	0,0

Kaynak: (Eurostat, 2022c).

Tablo 2’de görüldüğü üzere, 2020 yılında kamu sosyal koruma harcamalarının GSYH’ya oranı AB ülkeleri arasında %10,2’den %27,3’e kadar değişiklik göstermektedir. Bunlardan; Norveç (%22,3), Fransa (%27,3), Finlandiya (%25,7), İtalya (%25,2), Avusturya (%22,9), Belçika (%22,7), Yunanistan (%22,5), Danimarka (%22,4), İspanya (%22,1), Almanya (%21,8) ve Lüksemburg (%20,6) GSYH’larının en az %20’sini kamu sosyal koruma harcamalarına ayırmıştır. Buna karşılık İrlanda (%10,2), Malta (%12), Bulgaristan (%13,1), Letonya (%13,5), Kıbrıs (%13,6), Macaristan (%13,6), Romanya (%13,8) ve İzlanda (%13,8) kamu sosyal koruma harcamalarına GSYH’larının %14’ünden azını ayırmışlardır (Eurostat, 2022c).

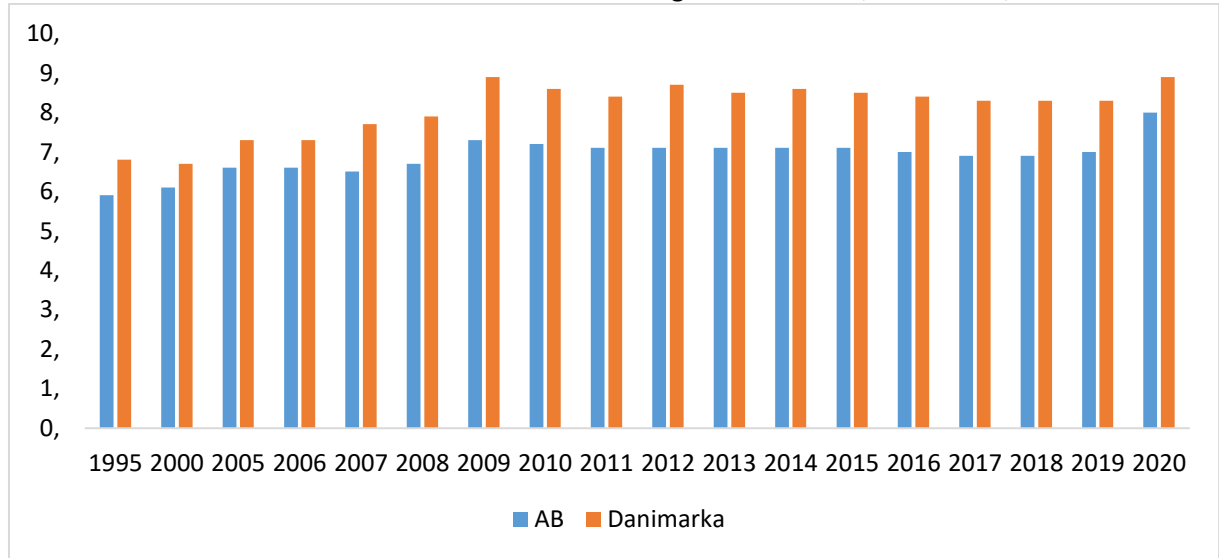
Danimarka sosyal koruma harcamasının en çoğunu yaşlılık kategorisine harcamaktadır. Bunu sağlık ve engellilik, aile ve çocuklar, işsizlik, sosyal dışlanma, konut ve diğer sosyal koruma harcamaları izlemektedir. Kategorilerin çoğunda Danimarka’nın göstergeleri AB ortalamasından yüksektir ve bu durum Danimarka’nın güçlü bir refah devleti olduğunu göstermektedir.

3.2. Sağlık Harcamaları Göstergeleri

Danimarka’nın refah göstergeleri içerisinde yer alan sağlık harcamaları analiz edilirken, bazı temel sağlık göstergelerinin incelenmesi, bu alanda yapılan harcamaların yansımalarını görmek açısından önemlidir.

Danimarka, diğer AB ülkelerinin çoğundan daha fazla kişi başı sağlık harcaması yapmaktadır. Sağlık harcamalarında en yüksek pay ayakta tedavide olup, bunu yatarak tedavi ve uzun süreli bakım izlemektedir. Danimarka'da kişi başına düşen doktor ve hemşire sayısı AB ortalamasından daha fazladır. Danimarka'nın 2019 yılında ayakta tedavi (evde bakım dahil) harcaması, hem kişi başına hem de toplam sağlık harcaması payı olarak (%35) AB ortalamasından (%30) önemli ölçüde yüksektir. Yatarak tedavi, sağlık harcamalarının yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır ve AB ortalamasından düşüktür. Bu payın azalmasında, bakımı yatarak tedaviden ayakta tedavilere kaydırmaya yönelik çalışmaların etkisi bulunmaktadır. Danimarka'da sağlıkla ilgili uzun süreli bakım harcamaları da tüm sağlık harcamalarının yaklaşık %25'ini oluşturmaktadır ki bu oran AB ortalaması olan %16'dan çok daha yüksek bir oranı ifade etmektedir. İlaçlara ve tıbbi cihazlara yapılan harcamaların oranı, 2019'da toplam sağlık harcamalarının %11'ini oluşturmakta ve AB ortalaması olan %18'e göre düşük düzeyde kalmaktadır. Önleme programları ise, sağlık harcamalarının %2,5'ini temsil etmektedir (AB ortalaması %2,9) (OECD/European Observatory on Health Systems and Policies, 2021, s.9). Dolayısıyla Danimarka'nın sağlık alanında olumlu refah göstergelerine sahip olduğu söylenebilir.

Grafik 2. AB ve Danimarka'da Kamu Sağlık Harcamaları, 1995-2020, GSYH %

Kaynak: (Eurostat, 2022b).

Grafik 2'de görüldüğü üzere, Danimarka'da kamu sağlık harcamaları AB ortalamasının üzerinde seyretmektedir. Özellikle 2008 krizinden sonra kamu sağlık harcamalarının GSYH'ye oranının daha fazla arttığı görülmektedir. Yine COVID-19 pandemisinin bir sonucu olarak, sağlık için yapılan kamu harcamaları 2020 yılında %5'in üzerinde artmıştır. Bu tür kriz dönemlerinde GSYH'daki düşüş ile birlikte sağlık harcamalarının GSYH içindeki payının artışı daha belirgin olmaktadır.

Tablo 3. AB ve Danimarka'da Sağlık Harcamaları, 2020 (GSYH %)

	Kamu	Özel	Toplam		Kamu	Özel	Toplam
Avusturya	8,8	2,7	11,5	İtalya	7,3	2,3	9,6
Belçika	8,8	2,3	11,1	Letonya	4,7	2,7	7,4
Bulgaristan	5,4	3,1	8,5	Litvanya	5,3	2,2	7,5
Çek Cumh.	8,1	1,1	9,2	Lüksemburg	5,0	0,7	5,7
Danimarka	8,9	1,6	10,5	Hollanda	9,5	1,7	11,2
Estonya	6,0	1,8	7,8	Norveç	9,8	1,6	11,4
Finlandiya	7,6	2,0	9,6	Polonya	4,7	1,8	6,5
Fransa	10,3	1,9	12,2	Portekiz	6,8	3,7	10,5
Almanya	10,9	1,9	12,8	Slovenya	5,8	1,4	7,2

Yunanistan	5,9	3,6	9,5	Slovakya	6,9	2,5	9,4
Macaristan	5,2	2,1	7,3	İspanya	7,8	2,9	10,7
İzlanda	7,9	1,6	9,5	İsveç	9,9	1,6	11,5
İrlanda	5,6	1,5	7,1	İsviçre	8,2	3,6	11,8
Malta	5,8	3,4	9,2	Romanya	4,6	1,1	5,7

Kaynak: (OECD, 2022).

Tablo 3’de görüldüğü üzere 2020 yılında Danimarka GSYH’sının %10,5’ini sağlığa harcamıştır. Danimarka’nın yanısıra AB’de sağlık harcamaları/GSYH oranı yüksek olan ülkeler, Avusturya, Belçika, Fransa, Almanya, İsviçre, Hollanda, Portekiz, İspanya, Norveç ve İsveç olarak görülmektedir. Danimarka’da kamu sağlık harcamalarının GSYH’ya oranı %8,9 iken, özel sağlık harcamalarının GSYH’ya oranı %1,6 olarak gerçekleşmiştir. Dolayısıyla, sağlık için yapılan gönüllü sigortalar ve cepten harcamalar, kamu sağlık harcaması ve zorunlu sigortaya göre düşük düzeydedir. Diğer AB ülkelerinde olduğu gibi Danimarka’da da büyük ölçüde kamu zorunlu sağlık sigortası uygulanmaktadır.

3.3. Eğitim Harcamaları Göstergeleri

Sosyo-ekonomik durum öğrencilerin eğitime katılımını önemli ölçüde etkileyebilmektedir. Özellikle birçok ülkede erken çocukluk eğitimi ve yüksek öğretim gibi daha çok özel harcamalara dayanan eğitim seviyelerinde bu durum daha belirgindir. Danimarka’da, eğitim harcamalarının özel kaynaklarla finansmanı (cepten ödemeler gibi) okul öncesi kurumlardaki toplam harcamanın %24’ünü oluşturmaktadır ve bu oran OECD ortalaması olan %17’nin üzerindedir. Yükseköğretim düzeyinde ise, harcamaların %12’si özel kaynaklarla finansmandan oluşurken, bu oran OECD ülkelerinde ortalama %30’dur. Danimarka’da lisans derecesindeki öğrenciler için öğrenim ücreti yoktur. Yükseköğretim öğrencilerinin %86’sı devlet bursları, hibeler veya öğrenci kredileri şeklinde mali destek almaktadır (OECD, 2021a, s.1).

Eğitim düzeyi yükseldikçe istihdam edilme oranı da artmaktadır. Danimarka’da 2020 yılı için 25-64 yaş aralığında tüm eğitim kademeleri dikkate alındığında ortalama istihdam oranı %80’dir. İstihdam oranı yüksek öğrenim mezunları (lisans) için ise %85 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar OECD ortalamasının üzerinde yer almaktadır (OECD, 2021b, s.77).

Eğitim kurumlarında öğrenci başına yıllık harcama, ülkelerin her öğrenciye yaptığı yatırımın bir göstergesidir. Danimarka’da ilköğretimden yükseköğretime kadar yapılan öğrenci başına toplam eğitim harcaması (2018 yılı için 13.396 \$), OECD ortalamasından yüksek düzeydedir (2018 yılı için 11.680 \$) (OECD, 2021a, s.1).

Tablo 4’te görüldüğü gibi Danimarka’da eğitim kurumlarına yapılan toplam harcamanın GSYH’ya oranı %5,4’tür. İlk orta ve lise eğitimi için bu oran %3,6, yükseköğretim için %1,8 olarak gerçekleşmiştir. Bu oranlar OECD ve AB ortalamasının üzerindedir.

Tablo 4. Eğitim Kurumlarına Yapılan Toplam Harcama, 2019, GSYH %

	Yükseköğretim	İlköğretimden Yükseköğretime Kadar	Toplam		Yükseköğretim	İlköğretimden Yükseköğretime Kadar	Toplam
Avusturya	1,7	2,9	4,7	İtalya	0,9	2,9	3,8
Belçika	1,5	4,1	5,6	Letonya	1,3	2,9	4,3
Türkiye	1,6	3,6	5,2	Litvanya	1,1	2,4	3,5
Çek Cumh.	1,2	3,1	4,3	Lüksemburg	0,5	2,9	3,3
Danimarka	1,8	3,6	5,4	Hollanda	1,7	3,4	5,1
Estonya	1,5	3,2	4,7	Norveç	1,9	4,6	6,6
Finlandiya	1,5	3,7	5,2	Polonya	1,3	3,2	4,5
Fransa	1,5	3,7	5,2	Portekiz	1,1	3,7	4,8
Almanya	1,3	3,1	4,3	Slovenya	1,1	3,1	4,2
Yunanistan	0,9	2,8	3,7	Slovakya	0,9	3,0	3,9

Düriye TOPRAK, Ceyda ŞATAF

Macaristan	0,9	2,9	3,8	İspanya	1,3	3,1	4,3
İzlanda	1,3	4,5	5,7	İsveç	1,6	3,9	5,5
İrlanda	0,8	2,3	3,2	Birleşik Kr.	2,0	4,1	6,0
Meksika	1,4	3,2	4,6	ABD	2,5	3,5	6,0
OECD Ort.	1,5	3,4	4,9	AB Ort.(23 ülke)	1,2	3,2	4,4

Kaynak: (OECD, 2022).

Kamu harcamaları, tüm ülkelerde eğitim finansmanının ana kaynağı olmaya devam etmektedir. Kamu harcamaları ilköğretimden yükseköğretim seviyelerine kadar eğitim kurumlarında (özel sektöre transferlerden sonra) önemli bir yere sahiptir. Danimarka'da kamu eğitim harcamalarının GSYH'ye oranı (2019 yılı) %4,7'dir. Danimarka'da eğitim harcamaları, hem ilk orta ve lise eğitiminde hem de yükseköğretimde büyük ölçüde kamu tarafından sağlanmaktadır. Norveç, İsveç, Finlandiya gibi refah devleti özelliği gösteren ülkelerde de eğitim büyük ölçüde kamu tarafından sunulmakta ve desteklenmektedir (OECD, 2021b, s.247).

3.4. Gelir Dağılımı ve Yoksulluk Göstergeleri

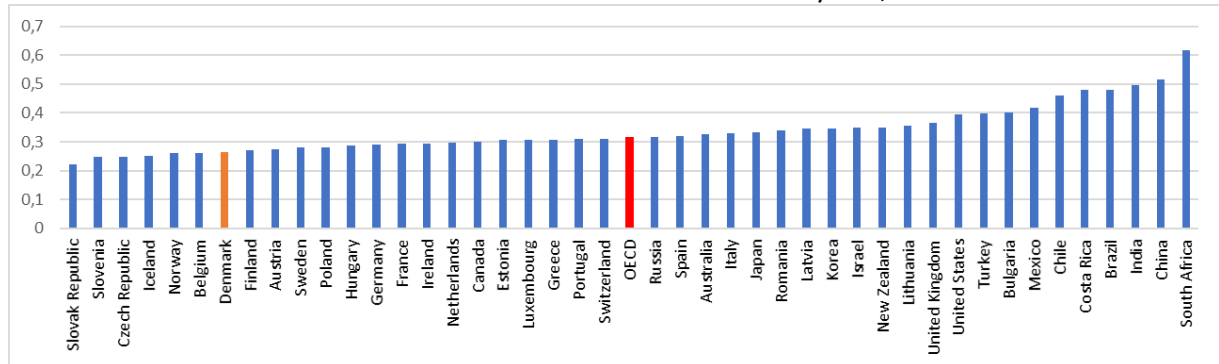
Toplumsal refahın sağlanmasında, gelirin nasıl paylaşıldığı ve yoksulluk sorunu incelenmesi gereken önemli alanlardır (Yüce, 2002, s.4). Refah devleti anlayışının da bir sonucu olarak uygulanan ekonomik ve mali politikalar, gelir dağılımının düzenlenmesinde önemli rol oynamaktadır (Sarker and Rahman, 2007, s.93; Öztürk, 2012, s.420; Çağan, 1980, s.144; Hazman, 2011, s.208).

Gerek bir ülkedeki kişisel gelir dağılımını tespit etmek gerekse ülkeler arasında karşılaştırma yapabilmek için gini katsayısı sıklıkla kullanılmaktadır. Bu katsayı sıfıra yaklaştıkça, gelir dağılımındaki adaletsizlik azalırken, bu katsayı sıfırdan uzaklaştıkça yani büyüdükçe gelir dağılımındaki adaletsizlik artmaktadır (Yüce, 2002, s.8; Karaman ve Özçalık, 2007, s.26).

OECD ülkelerinde 1980'lerden 1990'lara kadar genel olarak gelir eşitsizliğinde artış yaşanmıştır. 1990'lı yıllardan 2000'li yıllara bazı ülkelerin gelir dağılımı göstergelerinde iyileşme olmakla birlikte, genel olarak OECD ülkelerindeki gini katsayısına bakıldığında en yüksek (Danimarka ve İsveç) ve en düşük (Meksika ve Türkiye) katsayıya sahip ülkeler arasında yaklaşık iki kat fark bulunduğu görülmektedir (OECD, 2008, s.25-27).

Günümüzde ise aynı şekilde gelir eşitsizliği OECD ülkeleri arasında önemli ölçüde değişmektedir. Grafik 3'den görüleceği üzere, Slovakya, Slovenya, Çek Cumhuriyeti, İzlanda, Norveç, Belçika, Finlandiya ve Danimarka gelir eşitsizliğinin daha düşük olduğu ülkeler olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu açıdan İskandinav ve bazı orta ve kıta Avrupa ülkelerinin harcanabilir gelir açısından en düşük eşitsizliğe sahip olduğu söylenebilir. Bu ülkelerde Gini katsayısı OECD ortalamasından düşüktür. Güney Afrika, Çin, Hindistan, Brezilya, Kosta Rika, Şili, Meksika ise gelir eşitsizliğinin en yüksek olduğu ülkelerdir (Grafik 3).

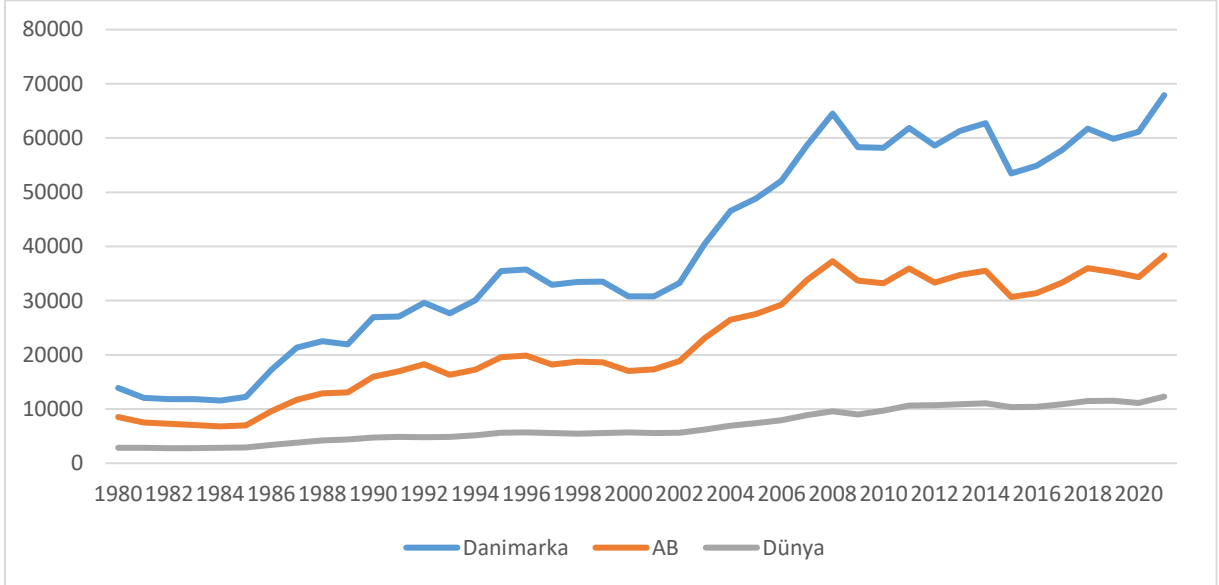
Grafik 3. OECD Ülkelerinde Gini Katsayısı %, 2019

Kaynak: (OECD, 2022).

Danimarka'da ve diğer ülkelerdeki kişi başına gelir durumu da gelir dağılımı hakkında fikir vermektedir. Grafik 4'de, yıllar itibariyle Danimarka, AB ve Dünya'da kişi başına gelir göstergeleri yer almaktadır. 1980-2020 yılları aralığında Danimarka'nın kişi başına geliri (\$), AB ve Dünya ortalamasının üstünde yer almıştır. Özellikle 2002 yılından sonra hem Danimarka'da hem de AB ortalamasında kişi başı gelirden artış olduğu ancak 2008 Ekonomik krizinden sonra bu göstergenin düştüğü daha sonrasında ise dalgalı bir seyir izlediği görülmektedir.

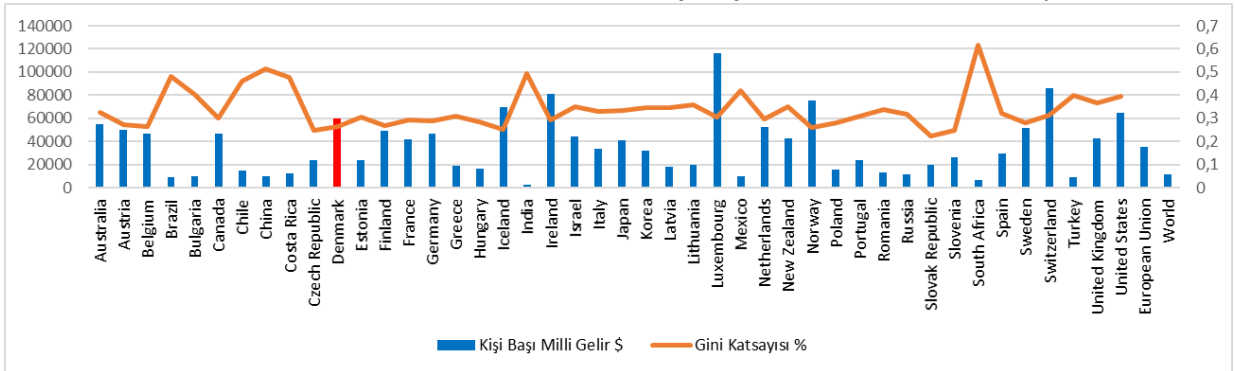
Grafik 4. Danimarka, AB ve Dünya'da Kişi Başına Gelir (\$), 1980-2020

Kaynak: (IMF, 2022).

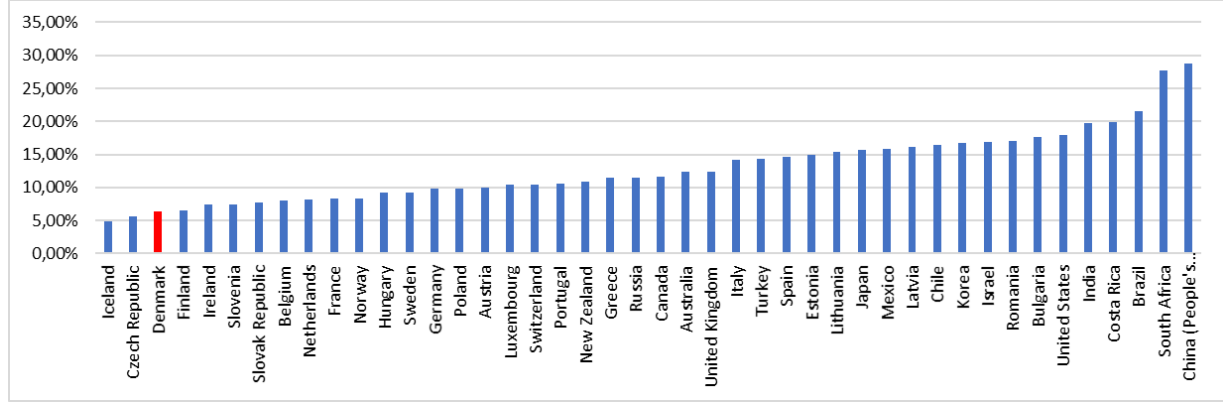
Grafik 5'de, Danimarka'da ve bazı ülkelerde kişi başına gelir (\$) ve gini katsayıları yer almaktadır. Genel olarak bakıldığında kişi başına ortalama gelir ile eşitsizlik arasında yakın bir ilişki olduğu söylenebilir. Gini katsayıları daha düşük olan ülkelerin çoğunda kişi başı ortalama gelir yüksektir. Gini katsayıları yüksek olan yani gelir dağılımı daha adaletsiz olan ülkelerin çoğunda ise kişi başı ortalama gelir daha düşük düzeyde olmaktadır.

Grafik 5. Bazı Ülkelerde ve Danimarka'da Kişi Başına Gelir (\$) ve Gini Katsayısı, 2019

Kaynak: (IMF, 2022; OECD, 2022).

Gelirin adaletsiz dağılımı sonucunda ortaya çıkan ve incelenmesi lazım gelen diğer önemli bir olgu da yoksulluktur. Eşdeğer hanehalkı kullanılabilir medyan gelirin %50'si dikkate alınarak belirlenen yoksulluk sınırına göre, yoksulluk oranının en yüksek olduğu ülkeler Güney Afrika ve Çin'dir. Bu ülkelerde yoksulluk oranları sırasıyla %27 ve %28,8'dir. Yoksulluk oranının en az olduğu ülkeler ise; İzlanda, Danimarka, Çek Cumhuriyeti ve Finlandiya'dır. Bu ülkelerde söz konusu oran %5-6 arasındadır (Grafik 6).

Grafik 6. OECD Ülkelerinde Yoksulluk Oranları %, 2019 (Medyan Gelirin Yüzde 50 Sınırına Göre)

Kaynak: (OECD, 2022).

Sosyal transfer harcamaları ile yoksulluk oranları arasında da anlamlı bir ilişki bulunmaktadır. Genellikle sosyal koruma harcamaları yüksek olan ülkelerde, yoksulluk oranları düşüktür. Diğer bir ifadeyle, piyasa dağılımı ile oluşan yoksulluğun, sosyal transferler ile oldukça azaldığı görülmüştür. Dolayısıyla sosyal transferlerin etkin kullanımı yoksulluk üzerinde önemli bir etki yapmaktadır (Demir Şeker, 2011, s.171). Dolayısıyla, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ve yoksulluğu doğrudan veya dolaylı olarak azaltabilecek ya da belli alanlarda bu eşitsizliğin sonuçlarını hafifletebilecek sosyal transfer politikaları geliştirmek refah devleti anlayışının temelini oluşturmaktadır (Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu, 2010, s.39). Toplam vergi gelirlerinin GSYH içerisindeki payının yani vergi yükünün en yüksek olduğu Danimarka, İsveç, Finlandiya, Belçika gibi ülkeler, gelir eşitsizliğinin düşük seviyede olduğu ülkelerdir. Bu ülkelerde devlet, sosyal koruma harcamalarına daha fazla kaynak ayırarak gelir dağılımını iyileştirici etkide bulunmaktadır.

4. SONUÇ

Refah devletlerinin görev alanı temel olarak eğitim, sağlık, sosyal güvenlik, gelirin yeniden dağıtım ve sosyal refah hizmetleri konularında yoğunlaşmaktadır. Devlet bu alanlarda politika üretirken; yoksulların, engellilerin, yaşlıların, ailelerin, çocukların, gençlerin, kadınların korunması ve yardımı, mesleki eğitim, iş bulma ve çalışma koşullarının düzeltilmesi gibi birçok konuda da sorumluluk üstlenmektedir. Devletin refahın sağlanmasında ayırdığı kamu kaynaklarının büyüklüğü refah göstergeleri açısından önemli bir ölçüttür. Sosyal koruma harcamalarına bakıldığında güçlü refah düzeyine sahip ülkelerin büyük ölçüde İskandinavya ve Kıta Avrupası ülkeleri olduğu görülmektedir. Bu açıdan Danimarka, kamu sosyal koruma harcamaları/GSYH oranının en yüksek olduğu ülkelerden biridir.

Danimarka refah devleti, tüm vatandaşlarına çeşitli sosyal transferler ve hizmetler sunan kapsamlı ve cömert bir refah devleti olarak bilinmektedir. Danimarka, sosyal koruma harcamasının çoğunu yaşlılık kategorisine ayırmaktadır. Bunu sağlık ve engellilik, aile ve çocuklar, işsizlik, sosyal dışlanma, konut ve diğer sosyal koruma harcamaları izlemektedir. Kategorilerin çoğunda Danimarka'nın sosyal koruma harcaması göstergeleri AB ortalamasından yüksektir ve bu durum Danimarka'nın güçlü bir refah devleti olduğunu göstermektedir.

Sağlık harcamaları açısından Danimarka'da kamu sağlık harcamalarının GSYH'ye oranı AB ortalamasının üzerinde seyretmektedir. 2008 krizi ve pandeminin etkisiyle bu oran daha da artmıştır. Danimarka'da büyük ölçüde kamu zorunlu sağlık sigortası uygulanmaktadır. Sağlık için yapılan gönüllü sigortalar ve cepten harcamalar düşük düzeyde yer almaktadır. Sağlık harcamalarında en yüksek pay ayakta tedavide olup, bunu yatarak tedavi ve uzun süreli bakım izlemektedir. Danimarka'da kişi başına düşen sağlık harcaması, doktor ve hemşire sayısı gibi temel sağlık göstergeleri diğer AB ülkelerinin çoğundan daha yüksektir.

Eğitim açısından kamu harcamaları, eğitim finansmanının ana kaynağı olmaya devam etmektedir. Kamu harcamaları ilköğretimden yükseköğretim seviyelerine kadar eğitim kurumlarında önemli bir yere sahiptir. Danimarka, Norveç, İsveç, Finlandiya gibi refah devleti özelliği gösteren ülkelerde eğitim büyük ölçüde kamu tarafından sunulmakta ve desteklenmektedir. Danimarka’da eğitim harcamaları, hem ilk orta ve lise eğitiminde hem de yükseköğretimde büyük ölçüde kamu tarafından sağlanmaktadır. Danimarka’da öğrenci başına eğitim harcaması ve eğitim kademelerine göre istihdam edilme oranı yüksektir.

Gelir dağılımında adaleti sağlamak ve yoksullukla mücadele edebilmek için sosyal transfer politikaları geliştirmek, refah devleti anlayışının temelini oluşturmaktadır. Vergi yükünün en yüksek olduğu ülkelerden biri olan Danimarka, kişi başı geliri yüksek, gelir eşitsizliği ve yoksulluk oranı düşük bir ülkedir. Danimarka, gelir dağılımındaki eşitsizlikleri ve gelir yoksulluğunu doğrudan veya dolaylı olarak azaltabilecek sosyal transfer politikaları geliştirebilmiş, geliri ve serveti yeniden dağıtma işlevini etkin olarak uygulayabilmiştir. Genel olarak Danimarka, kapsamlı bir refah devleti ile iyi işleyen bir ekonomiyi birleştirmenin mümkün olduğunu göstermiştir.

KAYNAKÇA

- Abrahamson, P. (2002). “ The Danish Welfare State: A Social Rights Perspective”, *Journal of Societal & Social Policy*, Vol. 1/1: 1-13,pp.1-21, Casa Verde Publishing, ISSN 1681 2816.
- Akgeyik, T. (2010). “Sosyal Güvenlikte Reform Eğilimleri: Geleneksel Sistemlerden Bireysel Emeklilik Programlarına Dönüşüm”. *Journal of Social Policy Conferences*. 47-99.
- Andersen, J. G. and Carstensen, M. B. (2009). “The Welfare State and Welfare Reforms in Denmark”. In Golinowska S, Hengstenberg P, Zukowski M, editors, *Diversity and Commonality in European Social Politics: The Forging of a European Social Model*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe. 70-109. Erişim tarihi: Şubat 13, 2022, <https://library.fes.de/pdf-files/bueros/warschau/06223.pdf>.
- Arın, T. (1993), “Refah Devleti: Bir Analiz Çerçevesi”, IX. Türkiye Maliye Sempozyumu, Türkiye’de Bütçe Harcamaları, 6-8 Mayıs 1993, Silifke-Mersin.
- Bogedan, C. (2006). “Readjusting the social democratic welfare state in Denmark 1973 – 2003”. *TranState Working Papers*, No. 40. Universität Bremen, Collaborative Research Center 597-Transformations of the State, Bremen. 1-48.
- Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu (SPF) (2010). *Türkiye’de Eşitsizlikler: Kalıcı Eşitsizliklere Genel Bir Bakış*, (Proje Yöneticisi: Ayşen Candaş, Proje Danışmanı: Ayşe Buğra). Haziran.
- Buğra, A. ve Adar S. (2007). “Türkiye’nin Sosyal Koruma Harcamalarının Karşılaştırmalı Analizi”. *Boğaziçi Üniversitesi Sosyal Politika Forumu*. İstanbul.
- Casey, H. B. (2004). “Evaluating Pension Reform”, In the Debate on the Swedish Pension Reform. The Swedish Insurance Society. *NFT*, 2, 111-121.
- Christiansen, N. F. and Petersen K. (2001). “The dynamics of social solidarity: The Danish welfare state-1900-2000”. *Scandinavian Journal of History*, 26(3), 177-196. <https://doi.org/10.1080/034687501750303846>.
- Collington R. (2022). “Disrupting the Welfare State? Digitalisation and the Retrenchment of Public Sector Capacity, *New Political Economy*”, 27:2, 312-328, DOI: 10.1080/13563467.2021.1952559.
- Cox, R. H. (2001). “The Social Construction of an Imperative: Why Welfare Reform Happened in Denmark and the Netherlands but Not in Germany”. *World Politics*. 53, 3, 463–498.
- Çağan, N. (1980). “Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme”. *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*. 37(1), 129-151.
- Çelik, A. (2002). *Küreselleşme Sürecinde Sosyal Güvenlik Sistemlerinin Dönüşümü ve Türkiye*. Kamu-İş. Ankara.
- Demir Şeker, S. (2011). *Türkiye’nin İnsani Gelişme Endeksi ve Endeks Sıralamasının Analizi*. Kalkınma Bakanlığı Yayın No: 2828. Ekim.

- Erçakar, M. E. ve Güvenoğlu H. (2018). "Türkiye'de Gelir Dağılımı ve Sosyal Koruma Harcamalarına Bir Bakış". *Sosyal Bilimler Metinleri*, (1), 38-53.
- Esping-Andersen, G. (1990). *The Three Worlds of Welfare Capitalism*. Cambridge: Polity Press,
- Eurostat (2022a). "Glossary: Social protection". Erişim tarihi: Haziran 10, 2022, https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Glossary:Social_protection.
- Eurostat (2022b). "Social Protection Expenditure". Erişim tarihi: Haziran 10, 2022, <https://ec.europa.eu/eurostat/data/database>
- Eurostat (2022c). "Government Expenditure on Social Protection". Erişim tarihi: Haziran 15, 2022, https://ec.europa.eu/eurostat/statisticsexplained/index.php?title=Government_expenditure_on_social_protection#Expenditure_on_.27social_protection.27
- Fersch, B. and Breidah K. N. (2018). "Building, breaking, overriding...? Migrants and institutional trust in the Danish welfare state". *International Journal of Sociology and Social Policy* Vol. 38 No. 7/8, 592-605.
- George V. and Wilding P. (1994). *Welfare and Ideology*. Harvester/Wheatsheaf, Heel Hempstead, Hertfordshire.
- Haanes-Olsen, L. (1987). "Social security reform in Denmark". *Social Security Bulletin*, 50: 20-26, November.
- Hammerslev, O. (2020). Lawyers in Denmark, Sweden & Norway: Liberalisation, differentiation and the emergence of a market for legal services. In R. L. Abel, O. Hammerslev, H. Sommerlad, & U. Schultz (Eds.), *Lawyers in 21st-century societies: National reports* (pp. 175-192). Oxford: Hart Publishing.
- Hazman, G. G. (2011). "Türkiye'de Gelir Dağılımında Adalet ve Sosyal Güvenlik Harcamaları Arasındaki Nedensellik İlişkisi". *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*. 16 (1),205-216.
- Heckman J. and Landersø R. (2022). "Lessons for Americans from Denmark about inequality and social mobility", *Labour Economics* 77:1-14.
- Holzmann, R. (2004). "Towards a Reform and Coordinated Pension System in Europe". Rationale and Potential Structure; World Bank Social Protection Discussion Paper Series. The World Bank, Washington.
- IMF (2022). "IMF Data". Erişim tarihi: Haziran, 10, 2022, <https://www.imf.org/en/Data>
- Kærgård N. (2006). "The foundation for the Danish Welfare State: Ethnic, Religious and linguistic harmony", XIV International Economic History Congress Session 22 Helsinki, pp.1-24.
- Karaman, B. ve Özçalık M. (2007). "Türkiye'de Gelir Dağılımı Eşitsizliğinin Bir Sonucu: Çocuk İşgücü". *Yönetim ve Ekonomi*. 14 (1), 25-41.
- Kayalidere, G. ve Şahin H. (2014). "Sosyal Devlet Çerçevesinde Türkiye'de Sosyal Koruma Harcamalarının Gelişimi ve Yoksulluk". *Siyaset, Ekonomi ve Yönetim Araştırmaları Dergisi*, 2 (2), 57-75.
- Kızılar, N. (2017). "Türkiye'de Yoksullukla Mücadele ve Sosyal Transfer Harcamaları". *Journal of Life Economics*, 11, 77-100.
- Koçhisarlı, S. (2019). "İskandinav Ülkelerinin Makroekonomik Ve Ekonomik Refah Göstergeleri Açısından Çok Kriterli Karar Verme Yöntemleri İle İncelenmesi". Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Aydın Üniversitesi SBE.
- Kristensen, H. (2002). "Social housing policy and the welfare state: A Danish perspective". Edt. Special Issue: Social Housing Policy In The European Union Source: *Urban Studies*. 39(2), 255-263.
- Kurşun, A. ve Rakıcı C. (2016). "Sosyal Refah Devletinin Tarihi Süreci ve Günümüz Bazı Refah Devletlerinin Değerlendirilmesi". *Uluslararası Ekonomi ve Yenilik Dergisi*, 2(2), 135-156.
- Leibfried, S. (1993), "Towards a European Welfare State", *New Perspectives on the Welfare State in Europe*, (Ed.: C. Jones), London: Routledge Press, p. 133-156.
- Ministry of Social Affairs and Integration (2011). "Social Policy In Denmark". Erişim tarihi: Şubat 14, 2022, <https://www.oim.dk/media/14947/social-policy-in-denmark.pdf>.

- Mishra, R. (1990). *The welfare state in capitalist society: policies of retrenchment and maintenance in Europe, North America and Australia*. Harvester/Wheatsheaf, New York and London.
- OECD (2008). "Growing Unequal? Income Distribution and Poverty in OECD Countries". OECD Publications. Erişim tarihi: Haziran, 10, 2022, https://read.oecd-ilibrary.org/social-issues-migration-health/growing-unequal_9789264044197-en#page2
- OECD (2019). "The OECD SOCX Manual 2019 Edition". Erişim tarihi: Şubat 10, 2022, https://www.oecd.org/social/soc/SOCX_Manuel_2019.pdf.
- OECD (2021a). "Denmark", in *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris.
- OECD (2021b). *Education at a Glance 2021: OECD Indicators*. OECD Publishing, Paris.
- OECD (2022). "Social Expenditure Database". Erişim tarihi: Haziran 10, 2022, <https://stats.oecd.org/>
- OECD/European Observatory on Health Systems and Policies (2021). *Denmark: Country Health Profile 2021*. State of Health in the EU, OECD Publishing, Paris/European Observatory on Health Systems and Policies, Brussels.
- Özdemir, S. (2007), Küreselleşme Sürecinde Refah Devleti, İTO, Yayın No: 2007-57, İstanbul.
- Öztürk, N. (2012). *Maliye Politikası*. Ekin Yayınevi.
- Petersen, K. and Schou J. (2020). "Digitalization and the danish welfare state: policies, institutional changes and strategic dilemmas". *Journal of Policy Science*. 27(3), 97-113.
- Rein, M. and Anderson K. (2007). "The interdependence of the system of solidarity and the system of equivalence". In C. Arza and M. Kohli (eds), *Pension Reforms in Europe: Politics, Policies and Outcomes*, (1st ed.). Routledge, 132-154.
- Sallan Gül, S. (2004). *Sosyal devlet bitti, yaşasın piyasa!*, İstanbul: Etik Yayınları.
- Sarker, A. E. and Rahman, M. H. (2007). "The Emerging Perspective of Governance and Poverty Alleviation: A Case of Bangladesh". *Public Organization Review*, 7, 93-112.
- T.C. Ticaret Bakanlığı (2021). Dış Temsilcilikler ve Uluslararası Etkinlikler Genel Müdürlüğü. *Danimarka Ülke Profili*.
- Thorgaard, C. and Vinther H. (2007). "Rescaling social welfare policies in Denmark". *National report Social Policy and Welfare Services Working Paper*. 10: 1-56. Erişim tarihi: Şubat 12, 2022, https://pure.vive.dk/ws/files/236805/WP10_2007.pdf.
- Toprak, D. (2014). 1980 Sonrası Dönemde Türkiye'de Sosyal Devlet Harcamalarının Dönüşümü ve Yansımaları. *Yayınlanmamış Doktora Tezi*. SDÜ SBE. Isparta.
- Torfing, J. (1999). "Workfare with welfare: recent reforms of the Danish welfare state". *Journal of European Social Policy*. 9(1),6-28.
- Trenz H.J. and Grasso M. (2018). "Toward a New Conditionality of Welfare? Reconsidering Solidarity in the Danish Welfare State", Editors: Christian Lahusen, Maria T. Grasso, *Solidarity in Europe Citizens' Responses in Times of Crisis*, Palgrave Studies in European Political Sociology ISBN 978-3-319-73334-0, <https://doi.org/10.1007/978-3-319-73335-7>.
- UNDP (2020). *Human Development Report 2020*. The Next Frontier-Human Development and the Anthropocene. Erişim tarihi: Temmuz 10, 2022, <https://hdr.undp.org/system/files/documents/hdr2020pdf.pdf>.
- Yılmaz, M. (2010). Sosyal devlet anlayışı çerçevesinde sosyal harcamaların OECD ve Türkiye'de karşılaştırılmalı analizi. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi*. MÜ SBE. İstanbul.
- Yüce, M. (2002). "Türkiye'de Gelir Dağılımı Bozukluğunun İzlenen Kamu Gelir ve Harcama Politikaları ile Bağlantısı". *Bilig*. Güz (23), 1-38.